

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ

УДК 342.9

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Шкарпицька В.К.

Національний університет «Одеська юридична академія»

При написанні вказаної наукової статті автором проаналізовано Кодекс України про адміністративні правопорушення, а саме главу 13-Б, яка містить санкції за військові адміністративні правопорушення. Досліджено проблемні питання притягнення до адміністративної відповідальності військовослужбовців в Україні. Аналізовано думку військовослужбовців щодо встановлення альтернативного адміністративного стягнення. З'ясовано мету запровадження в Україні альтернативного адміністративного стягнення серед військовослужбовців, досліджено проблеми діючого законодавства в вказаній сфері. Встановлено особливості притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності.

Ключові слова: військовослужбовець, відповідальність, Збройні Сили України, дисципліна, обов'язок, служба, оборона.

Постановка проблеми. Адміністративна відповідальність, як різновид юридичної відповідальності – це специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її органів адміністративної юрисдикції на відповідну категорію протиправних проявів у формі адміністративних проступків, згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні понести за це адміністративні стягнення в установленій законом формі та порядку.

Адміністративне правопорушення (проступок), згідно ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) – це протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. При цьому слід зазначити, що адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені КУпАП, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальну відповідальність [1]. Відповідно до чинного адміністративного законодавства військовослужбовці, поряд з іншими громадянами, визнаються КУпАП суб'єктами адміністративної відповідальності.

Мета статті. Актуальність теми, щодо адміністративної відповідальності військовослужбовців обумовлена тим, що в Україні започатковано створення армії нового зразка, яка була б орієнтована на захист своєї території та керованою з боку цивільних органів влади. У той же час, на теперішній час масовий характер мають випадки грубого порушення військової дисципліни, зокрема, набуло масового поширення вживання алкогольних напоїв у місцях розташування бойових підрозділів і в районах проведення антитерористичної операції військовослужбовцями Збройних Сил України, призваних під час часткової мобілізації. Окрім того, з початком оголошення мобілізації самовільно залишили військові частини або місця служби понад 10 000 військовослужбовців. Виявлено також факти непокоричи невиконання наказів командирів які скоїли

понад 2 000 військовослужбовців. Така ситуація негативно впливає на обороноздатність держави й авторитет Збройних Сил України. Саме тому, з метою посилення відповідальності військовослужбовців за порушення військової дисципліни і для забезпечення правопорядку, був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців, надання командирам додаткових прав та покладення обов'язків в особливий період» від 05.02.2015 р. № 158-VIII, яким було доповнено КУпАП значною кількістю статей, зокрема за недбале ставлення до військової служби, розпивання алкогольних напоїв військовослужбовцями та ін.

Актуальність останніх досліджень і публікацій. Адміністративну відповідальність військовослужбовців за загальним правилом передбачає ст. 15 КУпАП, згідно з якою, військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів, а також особи рядового і начальницького складів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів внутрішніх справ, служби цивільного захисту і Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами. У той же час, згідно з ч. 1 вказаної статті, за порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, санітарних норм, правил полювання, рибальства та охорони рибних запасів, митних правил, вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушення тиші в громадських місцях, неправомірне використання державного майна, незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, невжиття заходів щодо окремої ухвали суду, ухилення від виконання законних вимог прокурора, порушення законодавства про державну таємницю, порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, ці особи несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах. Водночас законодавством

передбачено, що до зазначених осіб не може бути застосовано громадські роботи, виправні роботи і адміністративний арешт.

Окремо слід звернутися до антикорупційного законодавства, яке дещо уточнює суб'єкта відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією. До адміністративних правопорушень антикорупційного законодавства належать: порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, одержання подарунків, порушення вимог фінансового контролю, не прийняття заходів щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку зі службовою діяльністю. Відповідно до пп. «г» п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», до суб'єктів, на яких поширюється дія цього нормативно-правового акту, віднесено посадових осіб Збройних Сил України, крім військовослужбовців строкової військової служби. Таким чином, на думку О.Г. Ткаченка, до ст. 15 КУпАП необхідно внести зміни щодо уточнення суб'єктів відповідальності саме за правопорушення, пов'язані з корупцією, оскільки термін «військовослужбовець», з огляду на викладене, має ширше значення, тоді як відповідальність за порушення антикорупційного законодавства в адміністративному порядку несуть тільки посадови особи Збройних Сил України [3, с. 166].

Так, військовослужбовці – це громадяни, які проходять дійсну військову службу в складі Збройних Сил України та інших військах відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу». До військовослужбовців належать особи офіцерського складу, прапорщики, мічмани, військовослужбовці строкової служби й військової служби за контрактом Збройних Сил України, прикордонних військ України, СБУ, військ цивільної оборони, а також інших військових формувань, створених відповідно до законодавства України, військовослужбовці – жінки, курсанти вищих військово-навчальних закладів [2].

Має свої особливості й порядок застосування адміністративних стягнень стосовно військовослужбовців. Так, за загальною нормою, до винних у вчиненні адміністративного правопорушення осіб застосовуються адміністративні стягнення, передбачені ст. 24 КУпАП, а саме: попередження, штраф, штрафні бали, оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення; позбавлення наданого особі спеціального права (наприклад, права керування транспортними засобами, права полювання), позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадські роботи, виправні роботи, адміністративний арешт, арешт з утриманням на гауптвахті. Проте, не всі з передбачених цією нормою видів адміністративних стягнень можуть бути застосовані щодо військовослужбовців. До зазначених осіб не можуть бути застосовані громадські роботи, виправні роботи та адміністративний арешт. При порушенні правил дорожнього

руху водіями транспортних засобів Збройних Сил України або інших утворених відповідно до законів України військових формувань – військовослужбовцями строкової служби штраф як адміністративне стягнення до них не застосовується. До зазначених осіб як захід адміністративного стягнення застосовується попередження.

У той же час, до військовослужбовців за вчинення військових адміністративних правопорушень може бути застосований такий вид адміністративного стягнення, як арешт із утриманням на гауптвахті. Відповідно до ст. 32-1 КУпАП, це адміністративне стягнення застосовується лише у виключних випадках за окремі види адміністративних військових правопорушень на строк до 10 діб. Арешт із утриманням на гауптвахті призначається районним, районним у місті, міськрайонним судом (суддею). Арешт із утриманням на гауптвахті відбувається у спеціально обладнаних для відбування цього виду покарання приміщеннях Служби правопорядку Збройних Сил України. Цей вид стягнення не може застосовуватись до військовослужбовців-жінок [4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Згідно із КУпАП, адміністративна відповідальність військовослужбовців розглядається та призначається районним, районним у місті, міськрайонним судом (суддею). Згідно із ст. 277 КУпАП розгляд суддею справ про адміністративні правопорушення серед військовослужбовців розглядалися в 15-денний строк, що дозволяло судді ознайомитись з матеріалами справи та проаналізувати діюче законодавство на зміни в розгляді вищевказаних справ. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців та деяких інших осіб» від 16.03.2017 р., який набрав чинності 17.05.2017 р., було внесено зміни до ст. 277 КУпАП, а саме: замість розгляду справ про адміністративне правопорушення військовослужбовців в 15-денний строк передбачено розгляд справи про правопорушення, скоєне військовослужбовцем протягом доби [5].

Ці зміни унеможливили розглядати справи про адміністративні правопорушення військовослужбовців в повній мірі, а саме не дають можливості належним чином ознайомитись з матеріалами та встановити об'єктивні дані щодо особи, якщо особа надала заяву про розгляд справи в його відсутності. Також вищевказаний Закон вніс зміни до глави 13-Б КУпАП, а саме: санкціями статей цієї глави за порушення військовослужбовцями законодавства була передбачена відповідальність у вигляді гауптвахти строком до 15 днів, однак законодавець вніс альтернативу, а саме – штраф у розмірі від ста сорока п'яти до двохсот вісімдесяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, але «родзинкою» цієї санкції є фраза – «діяння, вчинені в умовах особливого періоду». Таким чином, військовослужбовець, який вчинив протиправне діяння в умовах особливого періоду, може заплатити штраф та забути про те, що щодо нього складався протокол про адміністративне правопорушення, що, як уявляється, є абсурдним. Аналіз деяких публікацій в соціальних мережах дає підстави зазначити, що окремі автори вважають, що альтернатива цього порушення полягає в тому,

що гауптвахта застосовується тільки до чоловіків, жінки-військовослужбовці позбавленні цього виду відповідальності, а штраф є чинним для всіх.

Окрім того, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців, надання командирам додаткових прав та покладення обов'язків в особливий період» від 05.02.2015 р. № 158-VIII, КУпАП доповнено главою 13-Б «Військові адміністративні правопорушення», нормами якої вперше запроваджено відповідальність за такі види правопорушень, як: а) відмова від виконання законних вимог командира (начальника); б) самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу в разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрядження, відпустки або з лікувального закладу тривалістю до трьох діб; в) необережне знищення або пошкодження зброї, бойових припасів, засобів пересування, військової і спеціальної техніки чи іншого військового майна; г) незаконне використання військовою службовою особою транспортних засобів, споруд чи іншого військового майна; д) використання військовослужбовця для виконання завдань, не пов'язаних з військовою службою, а також інше зловживання владою або службовим становищем, вчинене з корисливою метою чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб; ж) перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень; недбале ставлення військової службової особи до військової служби; з) порушення правил несення бойового чергування (бойової служби), встановлених для своєчасного виявлення і відбиття раптового нападу на Україну або для захисту та безпеки України; і) порушення правил поведінки із зброєю, а також боеприпасами, вибуховими, іншими речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, а також з радіоактивними матеріалами; і) розпивання пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів на території військових частин, військових об'єктів або виконання ними обов'язків військової служби в нетверезому стані та інші [6].

Особливу увагу слід також звернути на такий вид військового адміністративного правопорушення, як відмова від виконання законних вимог командира (начальника). Згідно із ст. 60 Конституції України, ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні накази та розпорядження. За видання та виконання явно злочинного наказу настає юридична відповідальність. Із прийняттям цієї норми в українській армії запроваджено принцип умовної обов'язковості підлеглих наказові начальника. Так, згідно із ст. 6 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України, право командира – віддавати накази та розпорядження, а обов'язок підлеглого – їх виконувати, окрім випадків віддання явно злочинного наказу чи

розпорядження. Відповідальність за наказ несе командир, який його видав [7].

Для порядку накладення адміністративних стягнень на військовослужбовців характерною є можливість широкого використання ст. 21 КУпАП, яка передбачає звільнення від адміністративної відповідальності з передачею матеріалів на розгляд громадської організації або трудового колективу. У військовій сфері збереглася система громадських утворень, які об'єднують військовослужбовців за категоріями. Відповідно до вимог законодавчих і відомчих нормативних актів передбачається розгляд правопорушень військовослужбовців у судах честі, на зборах особового складу за категоріями військовослужбовців і застосування заходів громадського впливу до військовослужбовців [8].

У той же час, у військовій організації залишається дуже важливим принцип єдиноначальності. Єдиноначальність є інструментом зміцнення дисципліни, що дає командирів зможу ефективно запроваджувати свої рішення, тому вона забезпечується підвищеним рівнем відповідальності військовослужбовців за невиконання наказу, порівняно з іншими громадянами [9]. Так, згідно із ст. 172-2 КУпАП, відмова від виконання наказу або інших законних вимог командира (начальника) тягне за собою арешт із утриманням на гауптвахті на строк до 10 діб, або штраф, якщо діяння скоєні в умовах особливого періоду.

Висновки та пропозиції. Таким чином, з огляду на викладене, можна зробити висновок, що єдиною підставою притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності є скоєння ними адміністративного проступку. Усі адміністративні правопорушення, за які притягуються до адміністративної відповідальності військовослужбовці, можна поділити на три групи:

- 1) проступки, передбачені ст. 15 КУпАП;
- 2) військові адміністративні правопорушення, передбачені главою 13-Б Кодексу України про адміністративні правопорушення;
- 3) адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, передбачені Законом України «Про запобігання корупції».

Внесені зміни до КУпАП не несуть за собою особливої значущості, є необґрунтованими, оскільки не мають за собою мети – покарання.

Особливості адміністративної відповідальності військовослужбовців та військовозобов'язаних, призваних на військові збори, обумовлені наявністю: а) спеціального суб'єкта адміністративної відповідальності; б) обмежень для залучення до зазначеного виду відповідальності військовослужбовців і військовозобов'язаних, призваних на військові збори г) обмежень при призначенні зазначеним особам окремих видів адміністративних покарань.

Теоретична значущість полягає і в тому, що результати дослідження адміністративної відповідальності військовослужбовців та військовозобов'язаних, призваних на військові збори, розвивають і доповнюють уявлення про інститут адміністративної відповідальності в цілому.

Список літератури:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
2. Кодекс України Про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
3. Про військовий обов'язок та військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>.
4. Ткаченко О.Г. Адміністративна відповідальність військовослужбовців за військові правопорушення. Вісник Херсонського державного університету. 2015. № 3. С. 164-167.
5. Провнесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців, надання командирам додаткових прав та покладення обов'язків в особливий період: Закон України від 05.02.2015 р. № 158-VIII [Електронний ресурс] – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/158-19>.
6. Провнесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців та деяких інших осіб: Закон України від 16.03.2017 р. № 1952-VIII [Електронний ресурс] – <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1952-19>.
7. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від від 24.03.1999 р. № 551-XIV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/551-14>.
8. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України. К.: Юрінком Інтер, 2003. С. 51.
9. Климентьева Н.А. Юридична відповідальність як елемент правового статусу військовослужбовців: Питання теорії і практики: Дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003.

Шкарпицкая В.К.

Национальный университет «Одесская юридическая академия»

АДМИНИСТРАТИВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ В УКРАИНЕ

Аннотация

При написании указанной научной статьи, автором проанализировано Кодекс Украины об административных правонарушениях, а именно главу 13-Б, которая содержит санкции за военные административные правонарушения. Исследованы проблемные вопросы привлечения к административной ответственности военнослужащих в Украине. Проанализировано мнение военнослужащих по применению к ним альтернативного административного взыскания. Анализирована цель введения в Украине альтернативного административного взыскания среди военнослужащих, исследованы проблемы действующего законодательства в указанной сфере. Установлена особенность привлечения военнослужащих к административной ответственности.

Ключевые слова: военнослужащий, ответственность, Вооруженные Силы Украины, дисциплина, обязанность, служба, оборона.

Shkarpitskaya V.K.

National University «Odessa Law Academy»

ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY MILITARY SERVICE IN UKRAINE

Summary

At writing of the indicated scientific article Code of Ukraine is investigational an author about an administrative crime, namely head of 13-B, that envisages approvals for soldiery administrative crimes. The issues of the day of administrative responsibility of servicemen are analysed at Ukraine. The table of contents of the scientific article envisages finding out and elucidation of input at Ukraine of alternative administrative penalty among servicemen and the problems of current legislation are investigational in the sphere of administrative responsibility of servicemen. The purpose of the introduction of alternative administrative punishment in Ukraine among military personnel was analysed, problems of the current legislation in the indicated sphere were investigated. The feature of attracting servicemen to administrative responsibility is established.

Keywords: military serviceman, responsibility, Armed Forces of Ukraine, discipline, duty, service, defense.